

SOMOGYI KÁROLY ESZTERGOMI KANONOK KÖNYVTÁR-ADOMÁNYA.

A hazai közkönyvtárak száma egygyel ismét szaporodott Ezen, a nemzeti művelődés történetében nem jelentéktelen eseményt egy lelkes férfiú nemes áldozatkészségének köszönhetjük.

Somogyi Károly esztergomi prépost-kanonok mintegy hatvanezer kötetből álló könyvtárát Szeged városának ajánlá föl. És ezzel a tudományossága és jótékonysága miatt egyébkint is tisztelt főpap a Széchenyiek és Telekiek dicsőségének osztályosává lett; a kik a Múzeum és az Akadémia könyvtárának megalapítása által fővárosunkban a tudományos munkásság és a kultúra nevezetes tényezőivé lettek.

És miként ezeknek adományaiban, úgy Somogyi Károly ajánlatában is, nemcsak az adományozott kincs értéke, hanem a szándék és a cél emelkedettsége határozza meg az érdemet.

Somogyit könyvtárának megalakításában is nagy eszme vezérlé. Nem a szegedi katasztrófa és a város rekonstrukciójának nagy erőfeszítései ébreszték föl először lelkében azt a gondolatot, hogy könyvtárát az országnak ajándékozza. Régtől fogva volt az ambíciója, hogy életének ezen nagy alkotása a nemzet tulajdonává, és egy specialis nagy nemzeti cél szolgálataiban segédeszközzé váljék. Érezve, hogy nemzetünk jövője azon állástól függ, melyet a keleten foglal el, azon politikai és kulturai befolyástól, melyet a keleten képes gyakorolni: azon gondolat foglalkoztatá, hogy a fővárosban egy tudományos kör létesíttessék, a mely a keleti nyelvek és irodalmak tanulmányozását és művelését tűzné ki főadatául. Egy ily intézetnek, ha az megalakulhatna, szánta könyvtárát. És ezen szempontból gyűjté a világ minden részeiből a tudomány kincseit. Egy ily intézet létesülése a közel jövőben nem látszott valószínűnek.

És így módosítá elhatározását; bizonyára azon reményben, hogy a legmagyarabb város főiskolája majdan föl fogja karolni a magyar elem legfőbb missiójának eszméit.

Ha a czél nemessége és az adomány alkalomszerűsége tekintetében Somogyit méltán Széchenyi Ferencz és Teleki József grófok mellé állíthatjuk: e hely adományának nagyszerűsége által is megilleti. Könyvtára a kötetek számát tekintve a legnagyobb, a melyet hazánkban valaha magánember gyűjtött és közczélra ajándékozott.

És nem hallgathatjuk el, hogy a gyűjtő és az adományozó nem gazdag főúr, nem dús jövedelmekkel rendelkező főpap. Életének legnagyobb részét szerény viszonyok között tölté. Csak 1865 óta bírja kanonoki javadalmát.

Az önmegtágadás, a lelkesedés legnagyobb foka magyarázhatja meg csupán a létesített nagy eredményt.

Jutalmazza őt a nemzet hálája, és azon kulturai hatás, melyet könyvtára az újraépítendő városra, s onnan a hazára fog árasztani.

A »Magyar Könyvszemle«, mely hivatásánál fogva a hazai bibliographiát és a magyarországi könyvtárak ügyét szolgálja, lelkesedéssel üdvözli ezen nemes adományt, melyet erős nemzeti érzület, fenkölt hazafiság és önzetlen áldozatkészség hoztak létre. Kivánjuk, hogy az új könyvtár mint a »romjaiból új életre kelő Szeged« tulajdona töltse be nemzedékről nemzedékre azon magasztos missiót, melyet számára a nemeskeblű alapító kijelölt, s maradjon mindenha hathatós eszköz a nemzeti művelődés szolgálatában.

Hogy pedig ezen nagyfontosságú adománynak folyóiratunkban maradandó nyoma legyen, a »Szegedi Híradó« 1880. ápril 28-iki száma után itt közöljük egész terjedelmében S o m o g y i K á r o l y kanonok alapító levelét, mely így szól:

SZEGEDVÁROS

T. KÖZTÖRVÉNYHATÓSÁGI BIZOTTSÁGÁNAK.

A romjaiból új életre kelő Szegedre nagy nemzeti missió vár. A város újraépítésénél ehez képest az országos intézkedések vezérelvét azon föladat képezi, hogy Szeged mindazon eszközökkel elláttassék, a melyek birtokában fokozott hatékonyság-

gal és erővel képes lesz missióját betölteni. Szegedváros földirati helyzeténél, népének tiszta magyarságánál s életrevalóságánál fogva oly fontos központot képez hazánk déli részén, a melynek messzeható rendeltetése úgy a közgazdasági haladás forgalmi emporiumául szolgálni, mint a nemzeties irányu közmívelődést és tudományosságot az ország nagyterjedelmű déli vidékén terjeszteni.

Ezen meggyőződéstől áthatva részemről is szolgálatot tenni kívánok a közmívelődés és magyar nemzetiség ügyének, és évtizedek hosszú során át gonddal, fáradságosan és nagy áldozatokkal gyűjtött könyvtáramat Szegedvárosának ajándékképen, örök tulajdonul följánlom.

A könyvtárak az emberi mívelődéstörténelem tanúsága szerint mindenütt és minden időben leghathatósabb emeltyűi voltak az erkölcsi és tudományos tökélyesbülésnek. Könyvtáram, melynek gyűjtésénél tisztán ezen szempontok szolgáltak irányadóul, a benne foglaltató művek száma- s különösen azok valódi tudományos és erkölcsi becsénél fogva egészen meg fog felelni azon rendeltetésnek, hogy mint »szegedi könyvtár« a mívelődésnek s a társadalmi fejlődésnek egyik hathatós eszközéül szolgáljon.

Midőn Szeged t. közönségével közlöm föntebbi elhatározásomat, egyuttal hangsúlyozni kívánom azon a könyvtár adományozásához kötött célzatot, hogy én e könyvtárral akképen kívánok rendelkezni, hogy az valóban gyümölcsözövé válhassék a közmívelődésre nézve. S midőn részemről Szegeden találok e közmívelődési intézmény legalkalmasabb helyét: viszont biztósítékokat kívánok szerezni a felől, hogy a könyvtár úgy a jelenben mint a jövőben teljesen meg fog felelhetni rendeltetésének. E célzatból bizonyos, a dolog természetéből folyó föltételeket kötök ki, a melyek együttjárnak a könyvtár tulajdonjogával. E föltételeknek Szegedváros köztörvényhatósági bizottsága által leendő elfogadásához kötöm az örök adományt.

Föltételeim, melyeket szerződésileg megállapíttatni kívánok, a következők :

I. Minthogy én Szeged közmívelődési missiójának biztósítékát a város egyetemében találok : akaratom az, hogy a könyvtár Szegedvárosnak, mint erkölcsi testületnek, egységében oszt-

hatatlan és elidegeníthetlen örök tulajdonát képezze, és annak tulajdonjoga másra soha át nem ruházható.

Magyar nemzeti érdekből kívánatosnak tartom, hogy Szegeden tudomány-egyetem létesíttessék, a minek e könyvtárral egyuttal egyik előfeltételét kívánom megalapítani. A könyvtár szabályszerű használatával hatályosan támogatva leendő a felsőbb tudományos képzés; azonban kívánom, hogy a könyvtár még ez esetben is Szegedváros tulajdona maradjon és annak tulajdonjoga se a tudomány-egyetemre, se egyéb tudományos intézetre vagy társulatra soha átruházható ne legyen.

II. Hogy a könyvtár rendeltetésének megfelelően, elengedhetlenül szükséges, hogy kellő gond fordíttassék annak fönntartására és megőrzésére, és hogy újabb művek beszerzésével folyton gyarapíttassék, mert csak így tarthat lépést a tudományosság és korszellem haladásával.

Ezek folytán kötelezze magát Szegedváros, hogy a könyvtár fentartását, megőrzését és gyarapítását elvállalja s illetőleg az ahoz szükséges eszközöket előállítja s viselni fogja az erre megkivántató költségeket, a melyeket eddig magam viseltem.

Ezekből folyólag a várostól különös biztosítást kívánok a következő feltételekre nézve:

1. A város a könyvtár elhelyezésére alkalmas, tágas és vészmentes helyiséget szolgáltat.

2. A helyiséget saját költségén fölszereli mindazon kellékekkel, a melyek egy könyvtárhoz megkivántatnak, u. m. állványokkal, biztosító ablak-redőnyökkel s egyéb butorneműekkel, szóval: biztosítja a helyiség teljes berendezését. E tekintetben nem a fényűzést, hanem a czélszerűségi szempontokat kívánom irányadóul tekintetni.

3. A könyvtár gyarapítására, u. m. új művek beszerzésére, folyamatban levő munkák és folyóiratok kiegészítésére s a könyvek bekötésére évenként bizonyos összeget, legalább 1000 frtot biztosít. E tekintetben részemről is támogatni kívánom a várost, s míg élek, évenként részemről is 1000 frttal hozzájárulok a könyvtár gyarapításához.

4. A város a könyvtár kezelésére és megőrzésére egy szakképzett könyvtárnokot alkalmaz, kinek számára megfelelő évi fizetést rendszeresít.

A könyvtárnok választása a városi tanácsot illeti. Míg élek, a könyvtárnok megválasztása az én befolyásommal és megegyezéssel, jövőben pedig az országos könyvtárak igazgatóinak hármas kijelölése alapján történjék.

5. A könyvtár körül való alárendelt teendők végzésére a város egy megfelelő fizetéssel ellátott szolgát rendszeresít.

A könyvtári szolgát, a könyvtárnok előterjesztésére, a városi tanács nevezi ki.

6. A város köztörvényhatósági bizottsági körében tanult egyénekből egy állandó könyvtári bizottság alakíttatik. Ennek feladata lesz: a könyvtár szellemi, erkölcsi és anyagi érdekeire felügyelni s arra törekedni, hogy a könyvtár minél inkább megfelelhessen rendeltetésének.

A könyvtárra felügyelő bizottságnak kívánom különösen fenntartani:

a) A könyvtár épségének ellenőrzését; mire nézve időnként a könyvek közt próba-vizsgálat tartandó.

b) A könyvtár évenkénti szükségleteinek megállapítását s a költség-előirányzat készítését a könyvtárnok meghallgatása, illetőleg előterjesztése mellett.

c) A könyvtár gyarapításának ügyét. Mire nézve a könyvtárnok előterjesztésére a bizottság állítja össze azon művek sorozatát, melyek az évi költség-előirányzat fűdözetén belül beszerzendők lesznek.

E tekintetben részemről is segítségül kívánok lenni, s azért míg élek: a beszerzendő művek az én közreműködésem- és megegyezéssel lesznek kijelölendők.

7. A könyvtár kezeléséhez szükséges költségeket (nyomtatványok, szerelvénnyek javítása stb.) Szegedváros fűdözi.

8. A könyvtár használatára nézve a könyvtárnok és könyvtári felügyelő bizottság az én meghallgatásom mellett külön szabályzatot készít.

E szabályzatban a könyvtár épenmaradása s a könyvek csonkíttatlansága érdekében egyszer-mindenkorra elengedhetlen szabály gyanánt kiköttetni kívánom, hogy könyvek a könyvtárból való elvitelre ki nem adhatók s a könyvek olvasása és használata csakis a könyvtár helyiségében alkalmas olvasó-teremben, kellő felügyelet mellett történhetik.

9. A város köztörvényhatósága által szerződésileg biztosítandó kötelezettségek mellett részemről még fönntartani kívánom a következőket:

a) Fönntartom a használati és ideiglenes visszatartási jogot némely művekre nézve, a melyek munkában lévő dolgozataimhoz szükségesek.

b) Hogy az egész könyvtár mielőbb együtt és Szegeden legyen, czélszerűnek tartom, s reménylem, nem fog nehézségekkel jární, ha a könyvtár helyiségeitől szánt szobák egyikébe azon könyveket szállítatom, a melyek visszatartását magamnak kikötöttem; hogy ott, mint a könyvtár fölállításakor a nélkül is szükségelt dolgozó-szobában, a szándékolt le- vagy kiírásokat folytathassam vagy bevégezhessem, melyeket Esztergomban vagy Budapesten megkezdtém.

c) A könyvtárban lévő többes példányok hovafo rdítása iránt én rendelkezem.

d) A családi érdekü és egyéb, a könyvtárba szorosabban nem tartozó kéziratokat visszatartom.

10. A könyvtár Szegedre szállítása a könyvek nagy számánál és a rendezésnél fogva nagy munkát és hosszabb időt igényel. Akaratom az, hogy a könyvtár csomagolásával egyidőben történjék a könyvek összeírása és lajstromozása s az elszállítás a csomagolás befejezése után lehetőleg egy tömegben, vagy részenként is történjék.

Ezen munkálatnál, a mennyire egészségem és hajlott korom engedi, szívesen közreműködöm. Azonban elengedhetlenül szükséges, hogy a város már a rendezés és csomagolás végzésére egy szakképzett egyént alkalmazzon. E szerint a könyvtárnok már a csomagolás megkezdése előtt ideiglenesen megválasztandó és rendelkezésemre adandó, már a végből is, hogy a könyvtár tüzetes ismeretébe bevezethessem.

A könyvtár Szegedre való teljes elszállítása két év lefolyása alatt eszközölhető leend.

Ezen időre részemről azzal kívánok hozzájárulni a könyvtárnok javadalmazásának terhéhez, hogy számára díjtalan szállást és ellátást biztosítok.

Föltéve, ha a könyvek összeírása és elszállítása miatt okvetlenül szükség lesz Budapesten való hosszabb tartózkodásomra

s így az esztergomi székhelytől távollétre, mint esztergom-főegyházi kanonok, a főmagasságú bibornok- és herceg-primástól kell az engedélyt kinyernem; e végett, ha szükség leend, Szegedvárosának közvetítő kérelme, reménylem, nem fog el- és siker nélkül maradni.

11. A könyvtár csomagolási és szállítási költségeit Szegedváros viseli.

12. A könyvtár tulajdonjogát formaszzerű szerződés mellett, lehető legrövidebb idő alatt hivatalosan átruházni kívánom Szegedvárosra.

13. A föntebbi jogátruházás természetes következményeül akarom tekintetni, miszerint azon esetben, ha az isteni gondviselés időközben, vagyis a könyvtárnak Szegedre történendő végképeni átszállítása előtt az életből kiszólitana, a jelen adományozási oklevél értelmében minden akár budapesti házamban, akár esztergomi stb. lakomban talált könyvek és iratok a szegedvárosi könyvtár hagyatékába mennek át, sőt már most akkép tekintendők, mint az átadott könyvtár kiegészítő részei.

14. Noha én könyvtáram szellemi becsével és anyagi értékével tisztában vagyok: mind a mellett is Szegedváros köztörvényhatósági bizottságának megnyugtató végett óhajtom, hogy mielőtt a könyvtár elfogadása tekintetéből végleges határozatot hozna, kebeléből küldjön ki egy bizottságot, mely Budapesten, országos szaktekintélyek közbejötté mellett s az én jelenlétemben a könyvtárat tüzetes megtekintés alá vegye s a szaktudósoktól nyerendő információk alapján jelentést terjeszzen a köztörvényhatósági bizottság elé.

Végül azon meleg óhajtasomnak adok kifejezést, hogy Szegedváros t. közönsége fogadja az örök adományt oly kedvesen, mint a minő hazafias készséggel én följánlom, s e közmivéldési intézmény is legyen egyik hathatós eszköz a város birtokában, melylyel a romjaiból új életre kelő Szeged a nemzeti haladás világitó fáklyáit századokon át lobogtassa boldog, erős és virágzó falai között.

Szegeden, 1880. ápril hó 27-én.

Honfiui üdvözléttel

Somogyi Károly,
esztergomi prépost és apát-kanonok.